

Kako mi možemo izboriti duhovno-svestan odnos prema Rudolfu Štajneru?

Pokušaj približavanja

Dragi prisutni!

Večeras bih htio da govorim o pitanju *Kako mi možemo izboriti duhovno-svestan odnos prema Rudolfu Štajneru?* Postoji li mogućnost, da se izgradi neka duhovno-realna veza ka individualnosti, koja se u svom poslednjem javnom poznatom životu zvala Rudolf Štajner? Kakve uslove mi moramo da ispunimo, da bi time postala moguća takva duhovna veza i duhovna komunikacija?

Ovo pitanje se može postaviti na slobodan način od jedne određene tačke svog razjašnjavanja sa Rudolfom Štajnerom i antropozofijom. Da, štaviše ja verujem, da ovo pitanje mora danas biti postavljeno, ako mi treba dalje plodno da napredujemo sa antropozofijom.

Ja hoću na ovom mestu odmah da dām dve prethodne napomene, da ne bi nastali nesporazumi. Najpre bih htio da kažem, da današnje veče predstavlja jedan pokušaj nekakvog približavanja. Ni na koji način ja ne dajem sebi za pravo, da bi pristup ka Rudolfu Štajneru koji opisujem bio jedino mogući ili da bi drugi pristupi bili manje vredni ili prohodni. I htio bih odmah potom da ukažem, da mi, time što postavljamo jedno tako teško i duboko pitanje, smesta zapadamo (dospevamo) u sferu protivnika, Lucifera i Arimana. Praktično se odmah pojavljuju nekakva zavođenja i lutanja, ako se mi ozbiljno bavimo s takvim pitanjem, kakvo večeras postavljamo. Jedno je: Prirodno se može pojaviti izvesna sujeta, mada takođe veoma suptilna, da se mi usuđujemo postaviti tako značajno i ezoterično pitanje, a može se zatim u odgovor umešati izvesna gordost ili zanesenost (ushićenje) – to je jedna opasnost, koju mi sasvim trezveno moramo videti. Drugo je: Mi možemo na osnovu izvesnih uvida i takođe izvesnih doživljaja u ophođenju sa našim pitanjem unutarnje otvrđnuti, na suptilan način postati cinični, odgovore dogmatično zgasnuti i sve, što potom sretnemo, nepopustljivo odmeriti prema onome što se jednom spoznalo. To je druga opasnost, ona se može pojaviti takođe veoma suptilno.

Mi moramo dakle da budemo veoma budni u postavljanju ovog pitanja! Ali ja sam čvrsto ubeđen u to, da navedene opasnosti ne smeju da nas zadrže od toga, da pošteno i hrabro postavimo pitanje o duhovnom prisustvu Rudolfa Štajnera.

E pa, nama su potrebni određena građa i oruđe, da bismo mogli smisleno da postavimo ovo pitanje i možda takođe početno da damo odgovor. Ja bih htio na ovom mestu da načinim prvo razlikovanje, naime razlikovanje između ličnosti Rudolfa Štajnera i individualnosti Rudolfa Štajnera. Ta istorijska ličnost je živila od 1861. do 1925.; besmrtna individualnost je egzistirala prirodno već ranije i isto tako i posle smrti do današnjeg dana. Iako je

besmrtna individualnost Rudolfa Štajnera delovala na jedinstven način u njegovoj ličnosti i kroz njegovu ličnost, mi moramo da načinimo ovo razlikovanje. Ovo razlikovanje nam dovodi do svesti, da mi nemamo posla samo sa istorijski postalim i zatvorenim – Štajnerova biografija, Izdanje Celokupnih Dela (GA), crteži na tabli, Geteanum itd. –, već da takođe postoji jedan „Rudolf Štajner“, koji se dalje razvio posle 1925. godine. I tu već biva teško sa imenom. Mi moramo sebi u stvari uvek da budemo jasni u tome, ako kažemo „Rudolf Štajner“, mislimo li mi na istorijsku ličnost (u svoj njenoj veličini), ili mislimo na besmrtnu individualnost, koja je upravo još više i koja takođe *sada i ovde* može da bude prisutna.

Na ovom mestu ja bih htio da sâm Rudolf Štajner dođe do reči, u vezi sa pitanjem duhovne veze sa njim. Rudolf Štajner piše u predgovoru za *Kako se postižu saznanja viših svetova?* 1914: „U tim saopštenjima ne može biti dat nijedan deo, sa kojim duša onoga koji saopštava ne bi ostala prisno spojena i koji ne bi sadržao nešto, što na ovoj duši ne bi trajno radilo.“ To znači, Rudolf Štajner je kao autor prisno povezan sa tim što je napisao, u ovom slučaju sa knjigom *Kako se postižu saznanja viših svetova?* To što je saopšteno dalje radi na duši saopštioca, dakle na duši Rudolfa Štajnera. I sad ja pitam, da li je to važilo samo dok je on živeo na Zemlji? Ili važi li to takođe posle njegove smrti, možda čak u pojačanoj meri? Drugim rečima: Ne odnosi li se ovaj iskaz *njegove* prisne povezanosti sa tim saopštenim, a što trajno radi na *njegovoj* duši, upravo na duhovni i time besmrtni deo Rudolfa Štajnera, dakle na njegovu individualnost ili njegovu duh-dušu?

Ako Vi promislite o tome, primetićete, kako nema nikavog smisla to, da se pretpostavi, da je ova unutarnja povezanost Rudolfa Štajnera sa njegovim rečima, sa njegovim napisanim delom bila prestala posle njegove smrti 30. marta 1925. Jedino ima smisla da se pretpostavi, da je ova povezanost dela i individualnosti nastavila da postoji posle smrti, pri čemu sigurno ostaje pitanje, kako se ona modifikovala i dalje razvijala. E pa, Rudolf Štajner (na sreću) u izvesnom smislu sâm daje odgovor na ovo pitanje povezanosti. Naime u pogовору knjige *Kako se postižu saznanja viših svetova?* stoji: „Ipak takvu knjigu, kakva je ova, treba shvatiti kao razgovor, koji pisac vodi sa čitaocem. Ako je rečeno: tajnom učeniku je potrebno lično uputstvo, tada to ipak treba shvatiti tako, da je knjiga sâma neko takvo lično uputstvo.“ Dakle ta knjiga se može shvatiti kao lično uputstvo – kao razgovor, koji pisac vodi sa čitaocem, i doduše *ovde i sada! Uvek zatim*, ako se istinski čita, ako se čuje i oseća kroz to što je pročitano. Ali, neko takvo mesto u tekstu čovek brzo može napustiti i preći na svoje dnevne obaveze. Tu se pri tome radi o nečem ogromnom, o čemu bi uvek iznova trebalo biti duboko začuđen.

Ako ja čitam knjigu *Kako se postižu saznanja viših svetova?*, tada govori pisac, govori Rudolf Štajner sa mnom; on mi daje lična uputstva – ja baš moram biti tako duhovno-prisutan, da to primetim i vrednujem i da to jednostavno ne prespavam.

Dalja građa: Friedrich Rittelmeyer, koji je napisao divnu knjigu *Moj životni susret sa Rudolffom Štajnerom* (*Meine Lebensbegegnung mit Rudolf Steiner*) – knjigu, koja svojom trezvenom jasnoćom i svojom ljudskom toplinom

direktno privodi čoveku i duhovnoj individualnosti Rudolfa Štajnera –, preneo je sledeću rečenicu Rudolfa Štajnera: „Jedina ljubav, koja se meni može iskazati, je ta, da me se traži danju i noću, ako sam nekome potreban.“ Ako sam nekome potreban ... šta to znači? Kada nam je potreban Rudolf Štajner – i ja to sada mislim iz današnjeg gledišta, dakle besmrtna individualnost –, a kada nam on možda i nije potreban?

Meni se čini da to može biti odlučujuće pitanje. Mi možemo da zovemo ovu individualnost, danju i noću, i ona će pomoći i govoriti i savetovati, ali ona nam takođe zaista mora biti potrebna. To ne sme da bude jednostavno samo radoznalost ili udobnost ili taština – to bi bilo veoma štetno! Za njega i za nas.

I sada dolazi odlučujuća građa (građevni kamen): Ako mi hoćemo da izgradimo neki duhovno-svestan odnos prema Rudolfu Štajneru, onda moramo nešto doneti sa sobom, čime bivamo vidljivi i čujljivi za ovu individualnost. Mi moramo nešto poneti sa sobom, čime mi uopšte možemo zaći u sferu, u kojoj živi ova individualnost. I to mogu da budu samo egzistencijalna, duboko osećajna, duboko promeditirana pitanja saznanja i životna pitanja. Mi se moramo stvarno interesovati za nešto na polju saznavanja, mi se moramo zaista boriti sa sadržajnim pitanjima i objasniti se s njima, mi moramo iskusiti, da trajna težnja ka saznanju preobražava nas sâme kao one koji pitaju i koji traže, mi moramo izdržati nemoć tog (još) nesposobnog-saznavanja – i tada, da, tada postoji mogućnost, individualnost Rudolfa Štajnera – koja se dabogme potpuno temelji na saznavanju i u saznavanju – da pozovemo, da pitamo, da postavimo konkretna pitanja.

To je povezano sa tim, što bih ja htio da nazovem *saznajnim motivom* u životu i delu Rudolfa Štajnera. Vi zapravo možete da otvorite dela Rudolfa Štajnera gde god želite, i uvek ćete naći, da ovde govori jedan duh, koji radikalno, neustrašivo i neumorno teži ka saznanju, bori se za saznanje. Taj sazajni motiv mi se čini kao *centralni impuls* ove individualnosti. Neko saznanje svakako, koje je stvaralačko, koje život traži i preobražava. Neko saznanje, koje nikada ne postaje hladno ili apstraktno, već je uvek prožeto i zagrejano ljubavlju.

I tada se može imati potresno iskustvo, da dolaze odgovori. Ovi odgovori mogu doći u snu, pri buđenju, ili takođe po jasnom danu. Oni mogu da se pojave iznenada i iznenadjuće. Prema mom ličnom iskustvu zapravo uvek na bilo koji način iznenadjuće. U životnim pitanjima, u sudbinskim pitanjima s obzirom na ljude koji su nam bliski mogu ti odgovori da budu zaprepašćujuće jednostavni, jasni i puni ljubavi. Srdačni, jačajući i uvek gradeći na slobodi pojedinca. U komplikovanim pitanjima saznanja, u kojima se već nalazi obiman studij, odgovori su pre zadaci, a ne rešenja. To mi se čini veoma značajno i karakteristično. Odgovor je težak zadatak, koji me izaziva, nikakvo jednostavno rešenje. Ja osećam, odgovor je tu, kao inspirisan, čuo sam ga, ali ova vrsta odgovora je samo početak, neki novi početak rada i traganja, i dolazi teskobno osećanje: „Da li ću biti zreo za ovaj odgovor, za ovaj zadatak? Da li ću se pokazati dostojnim ili ću se nasukati?“ I to je potom otvoreno, to je jedan otvoren proces, to nam ne može oduzeti ni ova individualnost, o kojoj mi

večeras govorimo. Tu smo mi tada puni u oblasti slobode, u oblasti naših mogućnosti, ali takođe i naših nesposobnosti.

Sada ja hoću, da bih završio prvi deo mog predavanja, da izgovorim reči Rudolfa Štajnera, koje je on izgovorio u Štutgartu posle požara Prvog Geteанuma. Reči, u kojima najdublje dolaze do izraza biće antropozofije a time i biće Rudolfa Štajnera. Reči, koje su bile rođene iz te katastrofe i bola izgorelog Geteанuma:

„Ideje su za antropozofiju
te iz ljubavi istesane posude,
u koje biva iz duhovnih svetova
na duhovan način uneto ljudsko biće.
Ogrnuta s ljubavlju otisnutim mislima
kroz antropozofiju treba da sija
svetlost istinskog čoveštva.
I saznanje je samo forma,
kako kroz čoveka
treba da bude data mogućnost,
da se pravi duh iz svetskih daljina
sabere u ljudskom srcu,
da bi on iz čovekovog srca
mogao da prosvetli ljudske misli.
I pošto antropozofija zbilja
može shvaćena biti samo ljubavlju,
zbog toga je ona stvarajuća ljubav,
ako ona na svoj istinski način od ljudi dohvaćena bude.
Stoga je moglo usred razjarene mržnje
u Dornahu biti izgrađeno jedno mesto ljubavi.
A reči
one u antropozofskoj oblasti
nisu tako otisnute,
kako inače reči u sadašnjosti bivaju otisnute,
reči bivaju otisnute,
time što su sve one u stvari molbe.
Svaka reč u antropozofiji,
u suštini,
ako je u tačnom smislu izgovorena,
jestе jedna molba, jedna pobožna molba:
molba,
da duh siđe među ljude.“¹

Ja sada moram još da govorim o nekoj drugoj ravni doživljavanja, da bih tu stvar donekle zaokružio. Pored *saznajnog motiva* u životu Rudolfa Štajnera – a na ovom saznajnom motivu se zasniva njegova individualnost hiljadama godina – postoji još jedan dalji motiv, koji mi moramo da razmotrimo. Ja bih htio da ga nazovem *motiv samoće*. Rudolf Štajner je retko govorio o tome, ali to se može već saznati iz njegove autobiografije *Moj životni put*, da je na dužim relacijama svoga života unutrašnje bio veoma usamljen. Rudolf Štajner se uvek i svuda interesovao za ljude i život kao celinu, kroz to je imao kontakte

i prijateljstva sa ljudima iz svih slojeva društva, sa ljudima iz mnogih različitih naroda i nacija, sa ljudima najrazličitije starosne dobi. Ipak je relativno retko bilo ljudi, koji su se *nošeni unutarnjim razumevanjem* interesovali za Rudolfa Štajnera i *njegove* stvari (poslove, interesovanja). Naročito ljudi, koji bi bili spremni, da sami sebe *bez ograničenja* otvore prema Rudolfu Štajneru i njegovim intencijama i da se stave na raspolaganje.

Večeras bih rado htio da ukažem na jednog čoveka, takoreći kao primer za te malobrojne, kojih je eto ipak bilo, jer je on za ovo bio sposoban: da se empatijski, saosećajno i samilosno odnosi prema Rudolfu Štajneru i koji ga je baš kroz to mogao podržati i ojačati. Ja govorim o Ehrenfriedu Pfeifferu. Postoji jedan spoljašnje neupadljiv izveštaj Ehrenfrieda Pfeiffera, u kome dolazi do izražaja ovaj empatijski i istovremeno životno-praktični stav. Bilo je to u letu 1919; jedno predavanje o Tročlanstvu socijalnog organizma: „Beše to jedan vreo dan, i R. Št. je trebao da izdrži tešku borbu duhova. On je stajao na podiju i jako se znojio. Radnici su sedeli za stolovima, svaki sa čašom piva pred sobom. Malobrojni prisutni antropozofi bili su na balkonu kao tihi posmatrači, jer je to bio radnički sastanak. Meni je bilo žao čoveka na podiju, i zamolio sam kelnericu, da mu donese flašu 'Überkingera' [min. voda] i čašu. On je prekinuo predavanje i popio vodu u jednom cugu. U tom trenutku sam znao ja – nepoznati student i radnik –, da je moj zadatak, pomoći ovom čoveku kad god je to moguće, da bih nešto pokrenuo. Ovo je bila moja odluka, iz koje je rezultirao čitav moj život u službi antropozofije ... „²

Dakle, to je neupadljiv događaj. Bio je to jedan od prvih susreta između Ehrenfrieda Pfeiffera i Rudolfa Štajnera – već ubrzo posle toga on (Pfeiffer) mu je bio lično predstavljen. Ali, pokušajmo simptomatično da osetimo, šta se u ovoj maloj sceni krije od unutarnje dramatike. Rudolf Štajner drži predavanje; toplo je; u pitanju je duhovna borba, jer treba savladati tromost i predrasude radnika; svi imaju nešto za piće, samo Rudolf Štajner nema. Nekoliko antropozofa u pozadini na balkonu, kao gledaoci. I tada je tu taj dvadesetogodišnji nepoznati student, koji kao jedini vidi, što svi gledaju – i on poručuje jednu flašu mineralne vode.

Postoji jedan događaj, na koji sada hoću da usmerim Vašu pažnju, i gde se nešto dogodilo, što se može osetiti kao viša oktava u odnosu na ovu upravo opisanu situaciju. Ja sada govorim o požaru Prvog Geteanauma, u novogodišnjoj noći 1922/23. Mora se ovaj požar i sve, što je sa tim povezano, jednom imaginativno u svom intenzitetu postaviti pred sebe, mora se ogroman bol, koji se nalazi u ovom događaju, jednom osetiti. I mora biti učinjen pokušaj, iz uvida u ovu katastrofu, da se donesu novi impulsi i snage. Tada se može makar sluteći dohvatiti ova apsolutna i najcrnja, najniža tačka u životu Rudolfa Štajnera. Najniža tačka, u kojoj je takoreći kulminisao motiv samoće.

Postoji jedan izveštaj Ehrenfrieda Pfeiffera o požaru Prvog Geteanauma, koji ja, opet shvaćeno kao primer, želim da razmotrim sa Vama:

„Hiljade ljudi, koji su išli okolo vatre i ruina, ostavljali su utisak preplaćenog mravinjaka. R. Št. je ostavljen sam, jedino je gospođica Maryon bila u njegovoj

blizini. Za mnoštvo (ljudi) R. Št. je bio veliki Učitelj duhovne mudrosti, stvaralač novih umetnosti, ezoterični Učitelj ili posvećeni, vidovnjak, koji je mogao da iz duhovnog sveta donese tajne na Zemlju. Da je tu takođe bio jedan čovek, koji je mogao da pati, koji je imao osećaj, srce, kome je trebala uteha u trenutku najvećeg očajanja, čije je srce bilo slomljeno u ovoj noći, izgleda da nikome nije dolazilo do svesti. Ja sam video i doživeo u ovoj noći čoveka R. Št., i priključio sam se ovoj maloj grupi (R. Št. gospodica Maryon). Malo reći, koje je Majstor rekao, govorile su o ovoj velikoj patnji i čemeru, i mladić je bio izgovorio utešne reči. [Pfeiffer tu naravno misli na sebe, *prim. prev.*]

Bila je primetna duhovna samoća Velikog, i u srcu učenika se podigao jedan zavet, nikada ne napustiti Majstora, ni njegov rad ni čoveka, posebno ne čoveka. Ovo je stvorilo vezu, koja je još i danas delatna i ostaće delatna za sve buduće večnosti. ... Kada je bilo jasno, da ništa više nije preostalo osim tinjajuće ruine, R. Št. je otisao potpuno iscrpljen i slomljen u jednu prostoriju u blizini, da bi se u svitanje opet pojavio. Tu se desilo to, da je ovaj mladić ponovo razgovarao sa čovekom R. Št., vođen nekim unutarnjim glasom i saosećanjem, koje mu je dalo da nađe reči i prodornost, da ojača slomljeno srce i da ukaže na to, šta bi bio zahtev ovog časa. Pošto je čovek R. Št. bio slomljen, njegovo srce je pretrpelo smrtni udar, i njegove fizičke snage su bile sasvim oslabile. Gospodica Maryon, koja je takođe bila svedok toga, nikada se nije oporavila od ovog šoka, razbolela se i umrla je petnaest meseci kasnije. Reči, koje su bile razmenjane, moraju se prepustiti čutanju, jer one pripadaju onom najintimnijem, što se može iskusiti – kada se otvori jedna velika duša. Ali rezultat je bio, da je R. Št. sa nadljudskim naporom nastavio da radi i nije pokazao slabost, kada je stupio pred članove Društva i svoju uobičajenu okolinu, nastavio je sa aktivnostima i sledeće večeri održao jedno dugačko predavanje. Duhovno i fizički je bilo važno, da ne bude prekinut kontinuitet.^{“3”}

Nije jednostavno nešto reći za ovu scenu: „*Bila je primetna duhovna samoća Velikog*“ – to je možda to suštinsko, što na potresan način govori iz ovog Pfeifferovog opisa. Ehrenfried Pfeiffer je sâm ukazao na to, da su naravno i drugi bili na mestu pomažući, kao Edith Maryon i Ita Wegman. Ali postojao je onaj „najtamniji trenutak očajanja“, koji je mogao da bude pobeden, kako piše Pfeiffer, samo uz pomoć „snaga ljubavi“.

Ja verujem, da nas takav opis može – ako se mi meditativno udubimo u njega, ako ga mi takođe osećajno proživimo i s njim propatimo – učiniti budnim, sposobnim za inspiraciju, sposobnim za inspiraciju s obzirom na individualnost Rudolfa Štajnera. Ja verujem, da mi moramo već postati tako konkretni u našem duhovnom životu, da meditativno proživimo takvu situaciju ponora kao što je požar Geteanauma. Vidite, Prvi Geteaneum dabogme nije bio ma kakva građevina, da bi se unutra održavala antropozofska predavanja ili izvodile Misterijske drame. Bio je mnogo više. Zeylmans van Emmichoven opisuje u svojoj lepoj knjizi o *Kamenu temeljcu* iz sopstvenog gledanja, „da je to bilo jedno biće, oblikovano iz živih snaga, štaviše moglo bi se već reći, iz eterских snaga.“ I Ehrenfried Pfeiffer izveštava, takoreći dopunjajući Zeylmansa: „Moglo se doživeti, da je ova zgrada bila deo, i to doduše suštinski deo bića R. Štajnera.“

Odatle mi možemo spoznati, da je požar Geteanuma bio centralni napad na biće, na individualnost sâmog Rudolfa Štajnera. I ako želimo da budemo prijemčivi za *duhovno prisustvo ove individualnosti*, onda mi moramo – prema mom iskustvu – intenzivno bavljenje sa motivom saznanja *unutrašnje protkati* sa tim, što sam nazvao motiv samoće, empatijski, saosećajući. Kroz to se može, ako se desi u poniznosti, nešto otvoriti u vlastitoj duši, nešto naglo otvoriti. I idući kroz ovaj bol mi možemo duhovno postati sposobni za razgovor. –

Rudolf Štajner piše u knjizi *Stepeni višeg saznanja* u poglavlju o inspiraciji, da su osećanje i htenje majčinsko tlo inspiracije. Osećanje i htenje se pak moraju preoblikovati, ako mi hoćemo da budemo sposobni za inspiraciju. Naročito osećajno doživljavanje „istinitog“ i „neistinitog“ mora u nama neizmerno da se pojača. Ali takođe i osećajno sadoživljavanje antropozofije mora postati tako intenzivno koliko je to moguće: Jer ako čovek antropozofske istine „ne doživi u trezvenosti (hladnokrvnosti), već kroz njih proživi sve moguće napetosti osećanja i oslobađanja osećanja, sva pojačavanja i krize, sva napredovanja i nazadovanja, sve katastrofe i objave: tada bi upravo u njemu bilo spremno majčinsko tlo za sâmu inspiraciju.“

Neko takvo intenzivno osećajno sadoživljavanje može se sad po mom mišljenju takođe vežbati i prema tvorcu antropozofije i njegovom životnom putu. Njegov životni put – i požar Geteanuma kao tragično strčeći događaj ovog životnog puta – su mogućnosti, štaviše izazovi za nas, da u sadoživljavanju i saosećanju postanemo sposobni za inspiraciju. Drugim rečima: Da postanemo prijemčivi za duhovno prisustvo Rudolfa Štajnera.

Dozvolite mi da za kraj još jednom pročitam reči Rudolfa Štajnera, koje je on posle požara izgovorio u Štuttgartu. (pogledaj gore)

Steffen Hartmann

Preveo Siniša Nikolić

Predavanje za Michaeli, 29. septembar 2009. biblioteka Hamburg

¹ GA 257.

² Život posvećen duhu. Ehrenfried Pfeiffer (1899-1961), objavio Thomas Meyer, Perseus Verlag, 2003, str. 69 i dalje.

³ Isto, str. 101 i dalje.